

A KMK tevékenysége 1976-ban

PAPP István

EGY ÚJ TERVCIKLUS ELSŐ ÉVE

Hosszas előkészítő munka után alakult ki a KMK 1976-1980-as időszakra szóló ötéves tervének vázlata. Általános irányvonalát tekintve a II. Országos Könyvtárügyi Konferencia téziseit és ajánlásait követi, s fő törekvése, hogy a már folyamatban lévő vállalkozásokat, megindított tevékenységi területeket kívánja megszilárdítani és kifejleszteni, s csak igen szerény mértékben tervezi újak megkezdését.

A munka tartalmát, politikai-ideológiai irányultságát és konkrét szakmai feladatait, - s az utóbbiakon belül a súlypontok megválasztását, - a tudománypolitikai, az oktatási és a közművelődési párthatározat, valamint a XI. pártkongresszus dokumentumaiban foglaltak határozzák meg.

Néhány jelentős, összetett feladat kristályosodási pontként szerepel, amely kihat a tevékenység egészére. Ezek a következők:

- a munkások és a fiatal korosztályok könyvtári ellátásának fejlesztése;
- a könyvtári állományok és szolgáltatások ideológiai, politikai színvonalának emelése, a pedagógiai és információs funkció egymással összhangban való kibontakoztatása;
- az egységes könyvtári rendszer erősítése, más rendszerekhez fűződő kapcsolatainak továbbépítése;
- a távlati fejlesztési tervek időarányos része megvalósításának támogatása;
- a könyvtári munka és szolgáltatások minőségi színvonalának emelése a technológia korszerűsítésében és a káderek felkészítésében való közreműködéssel;
- a könyvtárügyi anyagi alapok (épület, berendezés, felszerelés, gépesítés) megszilárdításának és korszerűsítésének elősegítése;
- az új könyvtári törvényerejű rendelet és végrehajtási utasítása gyakorlatba való átültetése.

Változatlan marad a tervidőszak során a KMK igen összetett funkciórendszere. A munkaterv szerkezete azonban nem ezt követi, hanem az OKDT által közzétett kutatási program tematikáját, amely tartalmilag jelöli ki a legfontosabb területeket: így a munkatervben tárgykör szerint egymás mellett szerepelnek a kutatási, döntéselőkészítő, fejlesztési, szolgáltatási, képzési stb. feladatok.

Nem vállalkozunk az első év végén arra, hogy minden részletre kiterjedően beszámoljunk az 1976-ra előirányzott és teljesített feladatokról. Még azt sem tűzzük ki célul, hogy tájékoztassunk az imént felsorolt, összetett tennivalók állásáról. Elegendőnek tartjuk, ha mindezekre az ötödik év végén kerítünk sort. Most inkább arra a néhány, jelentőségében talán nem is egyenrangu munkálatra térünk ki, amelyek együttesükben éppen az 1976-os évet jellemzik (1).

KÖNYVTÁROSKÉPZŐ SZAKTANFOLYAM

Ha valaki vette a fáradságot és átolvasta a KMK éves beszámolóit, következetesen visszatérő motívumként találkozott a könyvtárosképző szaktanfolyam lehetetlenülését jelző megállapításokkal. A könyvtárosképzésben lassan kibontakozó reform nyomán idén végre befejeztük és megszüntettük a középfoku szakképzést a KMK-ban (csak műszaki, orvosi és honvédségi területen indul még egy-egy tanfolyam), s ősszel lezajlottak az utolsó képesítővizsgák.

Nincs hely arra, s nem is a mi dolgunk, hogy ezen oktatási forma tapasztalatait, erényeit és hibáit értékeljük. Tényként közöljük, hogy a tankeönyvtárak közreműködésével több mint háromezer szakembert képeztünk ki 1957 óta. A Kulturális Minisztérium elismerését jelzi, hogy a társadalomtudományi szakkönyvtárosi tanfolyam tíz közreműködője részesült miniszteri dicséretben és számosan kaptak könyvjutalmat.

A tanfolyam még alig zárult le, máris jelentkeztek az új feladatok. Megjelent a régóta várt rendelkezés, amely lehetővé tette a tanfolyamot végzetek főiskolai államvizsgáját, s ennek nyomán hozzákezdtünk az érdekelt felsőoktatási intézményekkel karöltve az államvizsga előkészítéséhez.

ELLÁTÁSI RENDSZEREK

A közművelődési könyvtári ellátás fejlesztésének kulcskérdése a kiszolgálati helyek nagyobb egységekhez való kapcsolása, azaz ellátási rendszerek kialakítása. Nyilvánvaló szakmai és gazdasági előnyökkel jár ez a megoldás, amelynek végső célja, hogy a könyvtárhasználó lakóhelye miatt ne kerüljön hátrányos helyzetbe, ugyanolyan színvonalu könyvtári szolgáltatásokban részesüljön a kistelepülésen élő is, mint aki a központi könyvtár székhelyén lakik.

Ez a világszerte megfigyelhető tendencia különös erővel bontakozott ki a Szovjetunióban az utóbbi évek folyamán. A szakfolyóiratokban megjelent beszámolók után végre alkalom nyílt a centralizációs folyamatot közvetlenül irányító szovjet kollégákkal találkozni, a Tatabányán és Budapesten rendezett szovjet-magyar szemináriumon. A KMK vállalta a szervezést, lefordította az elhangzott előadásokat és közreadott egy dokumentumgyűjteményt a vonatkozó szovjet szakirodalomból (2).

Hasznos szakmai segítséget jelentett ez a konferencia a hazai hasonló törekvésekhez, mint például a veszprémi Megyei Könyvtár ellátási rendszerek kialakítására irányuló munkálataihoz, amelyekben a KMK is részt vett. Fontosnak tartjuk leszögezni, hogy e vertikális folyamat nélkül kétes eredmé-

nyekkel járhat a komplex művelődési intézmények létrehozását célzó, azaz horizontális integráció.

A jelenleginél sokkal fontosabb szerepet kapnak az ellátási rendszerek létrejöttével a hálózati és az országos szintű központi szolgáltatások. Ebben az összefüggésben nyer igazi értelmet a debreceni Megyei Könyvtárral közösen szerkesztett törzsanyagjegyzék a felszabadulás utáni irodalomról, vagy a hanglemezek katalóguscéduláinak központi előállítására, vagy a hazai és külföldi kézikönyvek bibliográfiái: a cédulaszolgáltatás már két év óta folyik, a törzsanyagjegyzékek és bibliográfiák készülöben vannak.

KÖNYVTÁRÉPÍTÉS

Nem kívánunk teljes képet adni a könyvtárépítés és berendezés terén kifejtett tevékenységünkről. Általánosságban csak annyit jegyzünk meg némi elégedettséggel, hogy ez évben sem volt kevesebb dolgunk, mint 1975-ben.

Jelentősége miatt azonban kiemeljük az egyetemi és főiskolai könyvtárak építési kérdéseivel foglalkozó műhelytanulmányt (3), ebben a témakörben ilyen igényességű munkát még nem végeztünk. A hazai elhelyezési körülmények értékelésére, a nemzetközi szakirodalomra, a felsőoktatási könyvtárak fejlesztési koncepciójára alapozott a dolgozat, amikor kísérletet tett az épületek funkcionális kialakítására és méretezésére. Még két, az építési kérdéseken tulmutató vonására hívjuk fel az érdeklődők figyelmét. Az egyik az, hogy világosan kimutatta: a korszerűtlen, "kinőtt" épület hogyan válik a szervezeti és szolgáltatási korszerűsítés akadályává, hogyan konzerválja a világszerte túlhaladott módszereket, technológiákat és szolgáltatási rendet, s tegyük hozzá, a könyvtárosi gondolkodást is: mindennek ellentételeként pedig tudomásul véve a hazai adottságokat, hagyományokat, mégis a korszerű felsőoktatási könyvtár működési modelljéből kiindulva dolgozza ki az ennek megfelelő építészeti koncepciót. A másik értéke az, hogy az építési irányszámok kialakításához az üzemelési és ellátási normatívákból, adatokból, továbbá szervezeti és technológiai megoldásokból indult ki, s ezért e munka hasznos adalék ahhoz a másik, kezdeti stádiumban lévő vállalkozáshoz, amelynek célja az egyetemi könyvtárak működési és fejlesztési irányelveinek kidolgozása.

A SZAKRÉSZLEGES KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁR

Amióta A-típusú közművelődési könyvtáraink alapterülete, állománya és szolgáltatásai meghaladtak egy bizonyos nagyságrendet, s nemcsak a tervezési programokban és fejlesztési tervekben, hanem esetenként a valóságban is, különös élességgel vetődik fel a tér, az állomány és a szolgáltatások oly módon történő megszervezése, hogy a nagy könyvtár képes legyen a differenciált olvasói igényeket káros interferenciajelenségek nélkül kielégíteni. A megoldás nyilván az igényeknek tükröképszerűen megfelelő könyvtári struktúra irányában keresendő. Igen ám, de mai nagy könyvtáraink struktúrája "kiskorukban" alakult ki, meglehetősen kis állományok, az olvasói igények szűk szinképe és nyomoruságos elhelyezési körülmények által meghatározottan. Az elmélet síkján viszonylag könnyű kialakítani egy, a mai és holnap

igényeknek jobban megfelelő könyvtári modellt: a nehézségek akkor jelentkeznek, amikor a meglévő munkaszervezettel, raktári renddel, katalógusrendszerrel stb. vetjük ezt egybe, s keressük az átállás módját.

A KMK már néhány éve foglalkozik ezzel a kérdéssel, s azt hisszük, hogy az 1976-ban elkészült műhelytanulmány (4) jó áttekintést ad a külföldi törekvésekről, összefoglalja az eddigi hazai vizsgálódásokat és megoldásokat, s ugyanakkor előkészíti a mi viszonyaink között alkalmazható eljárást. A munkálat azonban távolról sincs lezárva: szeretnénk a széles szakmai közvéleményt meghallgatni ez ügyben, s számos szakértőt bevonni a részletek kidolgozásába.

OLVASÓTÁBOROK

Megoszlanak a vélemények a szakmán belül, már ami az olvasótáborok tartalmi és módszertani kérdéseit, hasznát és szükségességét érinti. Tény azonban, hogy az olvasótáborok léteznek, sőt szaporodnak, s úgy látszik, hogy állandósulnak is.

Azon is lehet vitatkozni, hogy a KMK-nak már a kezdet kezdetén illett volna több módszertani segítséget nyújtani megrendezésükhöz, vagy meg kellett várnia, amíg bizonyos tapasztalattömeg összegyűl, tény az, hogy 1976-ban kerítettünk sort arra, hogy alaposabban foglalkozzunk ezzel az ügygel.

Először is utmutatót készítettünk a korábbi években szerzett közvetett és közvetlen tapasztalataink alapján olvasótáborok szervezéséhez (5). Továbbá konzultáltunk a rendező könyvtárakkal, alkalmanként előadásokat tartottunk az egyes táborokban. A Gyöngyösön, de különösen Bakonyoszlopon tartott táborhoz azonban a szokásosnál jóval több segítséget adtunk, Bakonyoszlopon például nemcsak a tervezésben működünk közre, hanem a csoportok vezetését is vállaltuk. Módszertani tanulságai hasznosítása végett megkezdtük a tábor krónikájának és dokumentumainak sajtó alá rendezését. Nem akarván elébe vágni a kiadványnak, csak annyit jegyzünk meg, hogy nagy nevelési lehetőség az olvasótábor a könyvtáros kezében, de ha tényleges eredményt akar elérni, óriási energiákat kell ráfordítania nemcsak az előkészítés és a lebonyolítás során, hanem utána is, és különösen a hátrányos helyzetű fiatalok esetében a kialakuló személyes olvasó-könyvtáros kapcsolatok ápolása már messze túlhaladja azokat a határokat, amelyeket a könyvtár munkaerőkapacitása megszab. Ezért nem úgy kell tekinteni az olvasótáborokra, mint az olvasásirányítás tömegekhez szóló formáira, hanem inkább mint laboratóriumokra, ahol kísérleteket lehet folytatni és módszereket kipróbálni.

TÉZAUROSZ-MUNKÁLATOK

Nem sikerült még nyomdába küldeni azt a már régóta kész kéziratot, amely a tézauruszkészítés elméleti és gyakorlati tudnivalóit foglalja össze, mivel a megjelentetés néhány adminisztratív kérdése nem tisztázódott. Amiért mégis megemlítjük az az, hogy alapozásnak tekintjük egyéb, idevágó

munkáinkhoz. Így véleményezhettük szakmailag megalapozottan a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer keretében készülő szabványok közül az egy nyelvű, valamint a több nyelvű tézauruszok és a legfelső szintű rubrikátor tervezetét. A Magyar Szabványügyi Hivatal megbízásából kidolgoztuk a magyar információkereső tézauruszok szerkezetére és formájára vonatkozó szabványtervezetet.

Elkészítettük saját szakterületünk magyar tézauruszának első változatát is (6). A munkálat eredetileg úgy indult, hogy tárgyszójegyzéket állítunk össze segédletképpen a Könyvtártudományi Szakkönyvtár és különféle dokumentációs kiadványaink egységes tartalmi feltárásának és visszakereshetőségének biztosítására. Menet közben merült fel az az igény, hogy a gyűjtött tárgyszavaknak tézauruszstruktúrát adjunk. A munka eredményét nem tekintjük véglegesnek és nem véljük hibátlannak. Mégis úgy gondoltuk, célszerű lesz a szélesebb szakmai közvélemény elé bocsátani, hogy minél többen megtehesék köszönettel fogadott észrevételeiket.

KAPCSOLATSZERVEZÉS

Régóta szükségesnek felismert, de eddig meglehetősen elhanyagolt tevékenységi kör bontakozott ki ebben az évben. A könyvtárügyet a társadalom egészéhez, különféle intézményeihez és szervezeteihez fűző szálak kiépítésének, erősítésének feladatára gondolunk, a könyvtárügy jó értelemben vett önpropagandájára, arra a kötelességünkre, hogy formáljuk a társadalom tudatában a könyvtárról és szolgáltatásairól alakuló képet.

Nem akarjuk most részletesen ismertetni mindazt, - kisebb és nagyobb munkákat, - amit e területen végeztünk. Pusztán megemlítjük, hogy tevékenyen közreműködtünk az Olvasó Népert, az Olvasó Munkásért elnevezésű mozgalmakban, tanfolyamot szerveztünk a közönségkapcsolatok témaköréről, folytattuk sikeres kiállítássorozatunkat, amely a magyar könyvtárügyet mutatja be külföldön. Arra hívjuk fel inkább a figyelmet, ami új vonásnak minősíthető: megerősítettük eddig meglehetősen esetleges kapcsolatainkat a tömegkommunikáció intézményeivel. A Rádió és a Televízió többször foglalkozott könyvtári témával, de az igazán rendszeres együttműködést a Mindenki Iskolája és a TV Szabadegyetem adásaihoz való kapcsolódás jelentette. A könyvtárügy számára a legnagyobb haszonnal talán az a két témajavaslatgyűjtemény járt, amit februárban és augusztusban juttattunk el a szerkesztőségekhez és újságírókhoz. Közrejátszottak-e abban, hogy a könyvtárakkal foglalkozó sajtóközlemények száma nőtt és színvonaluk emelkedett? Bizunk benne.

Célszerűnek látszott, hogy e tevékenység szervezeti kereteit is megerősítsük. Ezért az év végén felállítottuk a Kapcsolatszervezési Osztályt.

xxxxxxx

Végezetül tájékoztatnunk kell arról, hogy a KMK-ból 1975 elején Társadalomtudományi Információs Titkárság néven kivált szervezet megszűnt: feladatát és munkatársait a KMK vette át.

1. Az érdeklődőknek kérésükre a KMK titkársága készséggel rendelkezésre bocsátja az 1976-1980-as középtávu terv, az 1976-os és 1977-es munkaterv, valamint az 1976-os beszámoló sokszorosított példányát.
2. Könyvtári centralizáció a Szovjetunióban. Szerk. Szinainé László Zsuzsa Bp. 1976. 76 p.
3. Sallai István: Egyetemi és főiskolai könyvtárak építési kérdései. Vitaanyag. Bp. 1976. 73 p.
4. Mándy Gábor: A szakrészlegesítés néhány kérdése. Elvek, tapasztalatok, alternatívák. Bp. 1976. 78, III lev. Kézirat.
5. Vargha Balázs: Tájékoztató az olvasótáborokról a könyvtárak számára. Bp. 1976. 27 p.
6. Könyvtári és tájékoztatási tárgyszójegyzék. Tézaurusz tervezet. Bp. 1976. 205 p.

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1976. évi tevékenysége

MOHOR Jenő

Az előző évinél több ülés, több téma, új szakbizottság megalakulása, a Könyvtártudományi tanulmányok új kötetének megjelenése jellemzi az OKDT 1976. évi működését, de még ez az élénkülő tevékenység is csak kisebb részét valósította meg annak a kétéves programnak, melyet a tanács elnöksége márciusi ülésén alakított ki.

A munkatervnek megfelelően teljes tanácsülés elé került az Országos Széchenyi Könyvtár mellett létesítendő tároló könyvtár programja. Érthető az az élénk érdeklődés, mely a Magyarországon elsőként létesülő tároló könyvtár majdani funkciói iránt az ülésen megnyilvánult, hiszen minden könyvtár saját gondjainak megoldásához remél segítséget. Van, aki csak inkurrens állományát szeretné a tároló könyvtárban látni, és van, aki a "lending library" típusú szolgáltató központ létrejöttét várja. Már a vita során is kibontakozott, hogy a tároló könyvtár több is, kevesebb is lesz e két végletes elvárásnál, a megvalósulásig azonban még van idő a gyűjtőkör részletes kidolgozására, a Törökbálinton raktározó más könyvtárakkal való együttműködés elveinek kialakítására és az ülésen felmerült további kérdések (mikromásolatok tárolása, archivális funkciók, pénzügyi vonatkozások stb.) vizsgálatára is.

Az OKDT krónikájában csak érdekesség, az előterjesztő N. Rácz Aranka részéről viszont igen komoly és áldozatos munkát jelentett, hogy alig egy hónap elteltével ismét ő volt a következő teljes tanácsülés előadója. A téma pedig még az előzőnél is nagyobb érdeklődést kiváltó, és valóban minden könyvtárt közvetlenül is érintő: javaslat a könyvtárközi kölcsönzés új szabályozásához. Hosszas előmunkálatok, az 1963 óta gyűlő tapasztalatok sokoldalu